

Bilim ve Felsefe İlişkisi

A. Kadir Çüçen

Bu yazımızda felsefe ve bilim ilişkisini ele alarak, bilim ve felsefenin ne tür bir etkinlik olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.¹ Böylelikle günümüz insanının çeşitli gerekçelerle bilime verdiği değeri niçin felsefeye vermediğini araştırabiliriz. Acaba gerçekten bilim doğruyu, hakikati ve gerçeği veriyor mu? Bilim özellikle Tanzimat sonrası Türk aydını için önemli olurken, bilimin arka planını oluşturan ve bilimin olma koşulunu sağlayan felsefi düşünce niçin küçümsenmektedir? Gerçekten felsefe bir işe yaramaz mı? Neden kültürümüz soyut düşünmeye önem vermemektedir? Tüm bu sorulara cevap verebilmek için felsefe ve bilim ilişkisini ortaya koymak gerekir. Böylece bilimden ve felsefeden ne anlaşılması gerektiği açığa çıkmış olur.

Dünyayı kavramada bilim ve felsefe birbirini tamamlayan ve örten iki kardeş etkinliktir. Fakat her ikisi de birbirine indirgenemez. Fakat bu ilişki genelde yanlış anlaşılmıştır. Felsefe ve bilim ilişkisini yanlış yorumlayan iki temel görüş bulunmaktadır.

* İdealist düşüncenin bilim ve felsefe yorumuna göre, felsefe bilimler üstü bir etkinlik olarak bilimlerin anasıdır. Bu görüş 19. yüzyıl Alman idealistleri tarafından ortaya atılmış ve doğa bilimlerinin zaman içinde felsefeden ayrıştıklarını ileri sürer. Fakat felsefe, bilimleri sistematik bir şekilde yönlendirir ve yönetir. İdealistlerin dogmatik kuramları, felsefeyi bilimler üstü bir etkinlik yaparken felsefeyi de gerçek anlamından uzaklaştırmıştır. Çünkü felsefe, bilim değil ki onun üstü olsun ya da bilimler ondan doğarak gelişsin. Felsefeyi yanlış tanımlayan idealist görüş, eski bir kuram olarak 19. yüzyılda kalmıştır ve geçerliliğini yitirmiştir.

* Pozitivist düşüncenin felsefe ve bilim yorumuna göre, felsefe, bilimlerden daha altta sıralanmış olarak sanki sahte ve aşağı bir bilim olarak kabul edilmektedir. Felsefe, bilimler ortaya çıkmadan önce öne sürülmüş ilkel düşünce biçimi olarak görülmektedir.

Her iki görüş de felsefenin bilimleri doğurması bakımından aynı düşüncüyü paylaşırken idealizm felsefeyi överken, pozitivism kötüleyerek felsefenin deneysel olmadığını; yani bilimsel olmadığını öne sürmektedirler.

¹ Bilim ve felsefe ilişkisini yorumlama çabası, rahmetli hocamız Prof. Dr. Arda Denkel'in 1994 yılında Uludağ Üniversitesi'nde verdiği bir konferanstan esinlenerek yapılmıştır.

Pozitivistler, felsefenin kendini koruyup varlığını sürdürebilmesi için, bilimselleşmesi gerektiğini ileri sürerler. Fakat bu anlayış onların felsefeyi yanlış tanımlamalarından kaynaklanmaktadır. Felsefe, bilim değildir. Bilimsel felsefe, bilime hizmet edebilir; ama felsefe bilimden farklıdır.

Felsefe ve Bilim Yorumlarındaki Temel Yanlışlar

* Düşünce tarihinde felsefeci ve bilim insanının aynı kişiler olması, bizi bilim ve felsefe ilişkisinde yanlış sonuçlara varmamıza yardım edebilir. Thales, Pythagoras, Aristoteles ve Descartes gibi. Fakat gerçekte tüm bu düşünürlerde bilim ve felsefe çalışmalarını bazı noktalarda tamamen ayırt etmek de mümkündür.

* İdealistler ve pozitivistlerin yaptığı gibi, bilimin felsefeden ayrıldığı düşüncesi bizi yanıltabilir.

* Felsefe ve bilimin konuları birbirinin aynı olması sonucu, felsefe ve bilim kavramları yanlış yorumlanabilir. Ayrıca her bilimin bir de felsefesi olması ikisini bir yapmaz. Psikoloji ve onun üzerine olan zihin felsefesi gibi. İkiyi aynı veya ayrı değil birbirlerini tamamlayan ve örten bilgilerdir.

* Soyutluk farkının var olduğu düşüncesi, bilim ve felsefe ilişkisini yanlış yorumlanmasına neden olabilir. Örneğin; teknoloji en somut, bilim biraz somut-soyut olurken en uçta olan felsefe ise en soyut bilgi türü olduğunu varsaymak, bizi yanıltabilir. Böyle soyutlama dereceleri yapmak yanlıştır. Örneğin; kaantum fiziğinde öyle noktalar vardır ki, nesnelere nitelikleri çok soyuttur. Felsefe bile böyle soyutlamalar yapmaya cesaret edememektedir. Buna karşılık, eylem veya edim felsefesi çok somut bir etkinliktir. Buna örnek olarak, istençli veya zoraki hareket üzerine yapılan felsefeleri düşünebiliriz.

Felsefe Nedir?

Düşünsel ve ussal etkinliktir. Anlatımsal entelektüel etkinliktir. Ussal ve dizgesel etkinliktir. Bu tür diğer etkinliklerden felsefe nasıl farklıdır?

* Sanat ve Felsefe Ayrımı: Felsefe doğruluğun ve hakikatin peşinde koşarken, sanatın doğruluk peşinde koşma kaygısı yoktur. Sanat, kurgusal ve estetik kaygı peşindedir. Estetik değer doğruluğu içermeyebilir.

* Din ve Felsefe Ayrımı: Din de felsefe gibi, doğruluğu bir ölçüde amaçlar. Fakat din, felsefenin doğruluğu soyutlayışından ve gerekçelemesinden farklı bir yapı içerir. Din doğruluğu kutsal kitaba dayanarak gerekçelendirir. Bu, bir tür bağımsız olmayan gerekçelendirmedir. Felsefe doğruluğu akılla kavramaya çalışır. Din ise doğruluğu ve hakikati inançla temellendirir.

* Bilim ve Felsefe Ayrımı: Her ikisi de ussal ve dizgesel olmalarına rağmen aralarında iki önemli farklılık vardır:

a) Gerekçelendirmenin Yöntemi: Bilim için doğruluğun gerekçelendirmesi deneysel, yani empiriktir. Felsefenin gerekçelendirmesi mantıksal ve kavramsal uslamamadır.

b) Soru Soruş Biçimindeki Farklılık: Bilim, gerekçelendirme yöntemi olan deneysel ve empirik olanı yanıtlayacak sorular sorar. Buna karşılık, felsefe ise kavramsal yanıtları verecek sorular sorar. Örneğin, "Hava güneşli midir?" deneysel bir

sorudur. “Devinim nedir?” sorusu da böyle bir sorudur. “Bir anda belli bir durumdan başka bir andaki durum arasındaki farktır” diye deneysel olarak tanımlanır. Felsefe işte bir “an” nedir? Belli bir “durum” nedir? “Zaman” veya “mekân” nedir? gibi ussal ve kavramsal sorular sorar. Bu sorular, özel olanı değil, genel ve tümel olanı içerir. O hâlde, felsefenin soruları evrenseli araştıran türdendir.

Felsefe bilime göre, daha derin sorular sorar. Yanıtın tek olması gerekmiyor. Çeşitli yanıtlar olabilir. Kavramsal soruların kendisini de inceler: Deneysel bilgi verebilir mi ya da üretebilir mi? Bilim “evet” der; bunu sorgulayıp yanıt vermez ya da niçin evet dediğini gerekçelendirmez. Felsefenin epistemoloji alanı bu soruyu sorar ve bir çok yanıtla cevaplamaya çalışır. Deneysel bilginin mantıksal açıdan ele alınmasında ve bu tür bilgiden kuşku duyulmasında hiç bir sakınca yoktur. Bilim sorguladığı varlıkların var olmasından ve sorgulama şekline kuşku duymazken, felsefe kendi sorusunu ve sorgulama türünü de tekrar sorgulayabilir. O hâlde, felsefe düşünme üzerine düşünmez. Felsefe iki kere düşünmektir. Bu tür düşünme şekline refleksiyonlu düşünme denilmektedir.

Sonuç:

- * Felsefe ve bilim birbirine indirgenemez.
- * Felsefe ve bilim birbirlerini tamamlar ve örtüşürler. Her ikisi de birlikte var olabilirler.
- * Felsefe ve bilim, soru sorma bakımından birbirinden farklıdır.
- * Felsefe mantıksal ve kuramsal düşünce üretirken, bilim deneysel düşünceler üretir.
- * Felsefenin yöntemi çoğunlukla tündengelemlim iken, bilimin yöntemi tümevarımdır.
- * Bilim somut varlıklar üzerinde araştırma yapar. Buna karşılık, felsefe genellikle soyut düşünmeyi kendisine amaç yapar.
- * Bilimin soruları ve alanı daha dar ve özel olurken, felsefenin soruları genel ve tùmeldir.
- * Felsefe, bilimleri eleştirebilir ve sorgulayabilirken, bilimin böyle bir yetkisi yoktur.
- * Bilim yasaların teklifini ve gerçekliğini kabul ederken, felsefe çeşitliliği önerir.
- * Bilim kadar felsefe de bir bilgi etkinliğidir. Bir bilgi etkinliği olarak felsefenin değeri en az bilim kadar olmalıdır. Bu nedenle Türk aydını ve insanının küçümsediği felsefe olmadan, ne bilim yapabiliriz ne de çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabiliriz. Felsefesiz bir toplum, başkalarının güdümüne girmeye hazırdır. Çünkü düşünmeye, bilmeye ve öğrenmeye çaba harcamayanlar, her zaman başkalarının düşüncelerini almaya mahkûmdur. Mutlu ve özgür olmanın tek yolu, düşünmeye başlamaktır.